8. Kalzetta m'hijiex peduna,
Bokkla m'hijiex buttuna,
Ċinga mhix ċintorin,
U tax-xellug mhix tal-lemin.

9. Ħobża m'hijiex pala,
Żarbun tat-tromba mhux stvala,
Għoqda m'hijiex ċoff,
U kbir mhux goff.

10. Qafla mhix takkalja,
Għoqda m'hijiex malja,
Pannu mhux bellus,
U dejjaq mhux marsus.

11. Swejd m'huwiex luna,
Ċarruta mhix kartuna,
Taċċ m'huwiex musmar,
U tillima mhux xkatlar.

12. Lostru m'huwiex żebgħa,
Dabra m'hijiex tebgħa,
Mesħa mhux tfarfir,
U moffa mhix tmermir.

13. Qrada m'hijiex kallu,
Ta' kuljum ma hux tal-ballu,
Komdu mhux issikkat,
U jleqq mhux illustrat.

14. Ħajta m'hijiex lenza,
Tal-moda mhux għall-parenza,
Tal-mixi mhux għaż-żfin,
U prova mhux żanżin.

15. Labra mhix imsella,
Iswed mhux kannella,
Getti m'huwiex xprun,
U għaksa mhix pexxun.

16. Xaħam m'huwiex sonża,
Xkupilja mhix sponża,
Wara mhux quddiem,
U kull bidu għandu t-tmiem.

© Anġlu Dougall

IĊ-ĊITRATA TA' ŻERREK

Albert Ganado

Niftakar li meta kien għad għandi xi 14-il sena, fi żmien il-Karnival, il-papa` kien jibgħatni nixtri ċ-ĊITRATA minn għand Żerrek li kellu l-ħanut tiegħu fi Strada Santa Lucia, il-Belt Valletta, fejn illum hemm l-Embassy Shopping Complex. Minn dak iż-żmien ta' ftit snin qabel il-gwerra, ma rajtha qatt iktar.

Iċ-ċitrata kienet speċjalita` ta' Żerrek u sa fejn naf jien ma kien jagħmilha ħadd f'Malta barra minnu. Kellha forma tonda, ta' daqs ta' platt medjan, u meta tikolha kienet tiġġebbed. Kienet speċi ta' qubbajt artab, kulur bejn griż u abjad. Naħseb li kienet miksija bl-għasel. Jekk hemm xi ħadd li jiftakarha, forsi jista' jagħti dettalji aktar preċiżi.

Ftakart f'din iċ-ċitrata meta sibt riklam ta' Żerrek fil-ktieb *Malta, its historical importance, its trade and its most remarkable sights*, stampat fl-1926 minn Chretien &Co, ta' Sda. Fianco, u 291 Sda Reale, Valletta. Dan ir-Riklam kien jinqara kif jidher hawn taħt. Minnu nafu min kien il-proprjetarju ta' Żerrek, u kien proprju jirreklama l-qubbajt tiegħu bħala l-ispeċjalita` tan-negozju tiegħu.

© Albert Ganado

Nota tal-Editur

Fuq iċ-ċitrata tkellimna ma' Guido Lanfranco, il-President Onorarju tal-Għaqda, u qalilna li fl-1995 kien intervista mara miż-Żurrieq li kelmitu fuq kif kien isir it-tieġ Malti għall-ħabta tas-snin għoxrin tas-seklu l-ieħor, u kif kienu jiġu ttrattati l-mistednin u l-ħaddara. Minbarra l-borża mimlija biskuttini u pastini li l-għarusa kienet tagħti lil dawk li jżuruha biex jifirħulha u jagħtuha r-rigal tat-tieġ, f'din l-intervista ssemma wkoll li l-familja tal-għarusa kienet tagħti ċitrata lill-parrinijiet u lix-xhieda. Skont dil-mara miż-Żurrieq, iċ-ċitrata kienet tkun "bħal torta żgħira, minn ġewwa mimlija bl-intrita, u fil-wiċċ miksija bl-*icing sugar*". Dil-mara kompliet tgħid li billi fiż-Żurrieq dak iż-żmien, (bħall-lum), kienu jeżistu l-partiti, xi nies kienu jordnaw ċitrata ta' kulur mod, filwaqt li nies ta' partit ieħor kienu jordnawha kulur mod ieħor. U billi in-nies minn dejjem kienu inkejjużi, kien spiss jiġri li meta l-parrinijiet, ix-xhieda, u l-familja tal-għarusa kienu jkunu ta' partit differenti, kienu jaraw kif jagħmlu biex jinku lil xulxin bil-kulur taċ-ċitrata li jagħtu! Kien għalhekk li kien hemm min jinsisti li ċ-ċitrata tkun ta' kulur newtrali – isfar jew abjad, ngħidu aħna.

ikompli →

Silver Medals Awarded: Malta 1911 – Wembley 1925.

Giovanni Camilleri

ZERREK

SPECIALITA DI NOUGAT

Si accettano commissioni per Nozze e Battesimi

136, Strada S. Lucia & Private Rooms upstairs, Valletta

Meta dil-mara miż-Żurrieq semmiet "il-parrinijiet" x'aktarx li kellha f'rasha xi magħmudija – għax nisa oħra qalulna li ħelu f'għamla ta' torta tonda kien jingħata wkoll lill-parrinijiet fil-magħmudijiet. Kien hemm, pero, min qalilna li dal-ħelu kien ikun f'għamla ta' qalb, u mhux tond.

Issa l-loġika tgħidilna li ċitrata għandha x'taqsam maċ-ċitru. Isimgħu x'jgħid Erin Serracino Inglott fid-dizzjunarju tiegħu "Il-MIKLEM" fuq iċ-ċitrata:

...ħelu magħqud, magħmul mill-meraq taċ-ċitrat b'ħafna zokkor, li jinbiegħ fi bċejjeċ ċatti u tondi, bħal domni kbar, imwaħħlin fuq biċċa karta, imsejjaħ ukoll 'ħara tas-summien'.

Bejn id-definizzjoni ta' Serracino Inglott u bejn l-ispjegazzjoni tal-mara miż-Żurrieq hemm daqsxejn tad-differenza; imma fl-aħħar ltqajna mas-Sur Charles Bonaci tad-ditta *Croce Bonoci* li x'aktarx li solvielna l-misteru. Is-Sur Bonaci, jiftakar sewwa lil missieru jgħid li ċ-ċitrata kienet tkun magħmula minn-NASPRU, li bl-Ingliż jgħidulu *fondant* (jew aħjar *poured fondant*). In-Naspru hu magħmul minn ħafna zokkor maħlul fl-ilma li jittella' fuq in-nar sakemm jagħli, mbagħad jitħalla JINĠIBED fit-tul; jiġifieri jitħalla jtektek fuq nar bati sakemm l-ilma jtir u jibqa' biss iz-zokkor maħlul. Spiss kienu jżidulu l-meraq tal-lumi għat-togħma. Meta jiksaħ ftit, it-taħlita ta' zokkor artab titħabbat fit-tul sakemm tiġi qisha krema, titferra' fuq karta tal-ostji u, peress li tkun ratba, tiċċattja f'għamla tonda b'diametru ta' madwar 15-il ċentimetru. Kienu jżejnuha bi fjuri magħmula mill-ġelu, biċ-ċirasa, bil-konfettura tal-larinġ, bil-ġewż, jew bil-ġellewż. Kienet tingħata b'rigal jew b'xi obbigazzjoni, bħal ngħidu aħna lix-xhieda fit-tieġ, il-parrinijiet fil-magħmudijiet, u anke, skont is-Sur Bonaci, lill-qassis li jiġi jbierek id-dar wara l-Għid. Setgħet tingħata ħafna togħmiet, u kienet tieħu l-kulur tajjeb ħafna. Kienet komuni u ma jidhirx li kien jagħmilha biss Żerrek. Dnub li m'għadhiex issir.

TWEMMIN NIESNA FL-IMGĦODDI

Anton Attard

Fl-ewwel xhur ta' l-1894, Vincenzo Busuttil, edukatur u kittieb prolifiku, ppubblika l-ktieb bit-titlu *'Holiday Customs in Malta'*. Kitba li jidher li ntogħġbot ħafna tant, li l-ġurnal bl-Ingliż *Malta Times* kien xandar għażliet minnha f'supplement mal-ħarġa tal-24 ta' Awwissu ta' l-istess sena.

Missirijietna kienu jemmnu bosta għidut li għaddewlhom ta' qabilhom, li 'llum, il-biċċa l-kbira tagħhom inisslu tbissima. Iżda fl-antik, dawn kienu jitqiesu li huma minnhom, u ħażin għalih dak li jittanta jmerihom. Dawn kienu jittrattaw diversi għemejjel jew qagħdiet li, xi ftit jew wisq, minn żmien għal ieħor, il-bniedem jista' jgħaddi minnhom jew jagħmilhom hu stess.

Ngħid għalija, filwaqt li wħud minn dawn l-għidut f'kitbet Busuttil kont iltqajt magħhom f'diversi kitbiet, affarijiet oħrajn li semma' l-awtur, għalija, kienu ġodda għal kollox. Għalhekk, inħoss li jkun xieraq li għażla minn kitbietu ngħaddiha lil min bħali għandu għal qalbu l-folkor ta' għżiritna.

FEJQAN MILL-MARD

Fost is-superstizzjonijiet u twemmin li emmnu fihom ix-xjuħ tagħna, wħud kienu marbuta mal-kura ta' xi mard partikulari. Meta ħafna mill-mediċini tallum kienu għadhom 'il bogħod, l-antiki kienu jemmnu li biex tfieq mid-deni jew xi uġigħ ta' ras kulma kellek tagħmel kien li tgħaddas saqajk fil-misħun, wara li jintefa' fih xi ftit melħ. Iżda kien jinħtieġ li, biex dan iħalli effett, il-melħ kellu jiżdied minn xi xebba u mhux minn mara miżżewġa. Għad-deni, kienu jemmnu li hemm rimedju ieħor. Dan jinżillek jekk toqtol fenek, tifthu u tpoġġieh b'imsarnu għadhom sħan fuq l-istonku tiegħek.

Żamma oħra b'rabta ma' fejqan kienet tkun fl-aqwa tagħha fi tmiem il-Ġimgħa Mqaddsa. Xi ommijiet kienu jistennew li tindaqq il-*Gloria*, biex wara jiġbru ftit fjuri tas-Sepulkru. Dan kienu jagħmluh għax kienu jemmnu li jekk dawn il-fjuri jintefgħu fl-ilma li bih jaħslu t-trabi tagħhom, f'każ li dawn ikunu mardu minħabba xi qatgħa li jkunu ħadu, dawn ifiequ. Wara li jaħslu lit-tarbija, bl-istess ilma kienu jaħslu lit-tfal l-oħra biex, jekk setgħu ittieħdu bla ma ntebħu, ifiequ huma wkoll.

Għall fejqan ta' xi ferita jew musmar kienu jidilku l-balzmu. Il-balzmu kienu jagħmluh billi jieħdu bajda li t-tiġieġa tkun biedet nhar il-Lunzjata, fil-25 ta' Marzu, titqiegħed xi mkien fid-dlam, u kif tgħaddi s-sena kienu jemmnu li din issir balzmu, lest biex jintuża għall-fejqan. Fl-istess ħin, il-ferita, minbarra bil-balzmu, setgħet titfejjaq billi jfarrku l-fossili ta' snien ta' ħuta u jroxxu t-tifrik fuqha. Barra minn hekk, jekk iddendel ma' għonqok xi waħda mill-fossili kien ikollok protezzjoni minn xi gidma ta' serp velenuż.

Kien hemm riċetti kurjużi oħra fejn jidħol il-fejqan mill-mard. L-uġigħ tar-rewmatiżmu kien jittaffa jekk dak li jkun iżomm ħuta niexfa fil-but. Jekk imbagħad, fil-but iżżomm bajtra mqadda kien ikollok serħan mill-iskomdu tal-morliti.

Kienu jgħidu wkoll li, biex min jinfaraġ jitwaqqaflu d-demm, kulma għandu jsir hu li jqegħdulu muftieħ taħt għonqu.

Kienu jemmnu wkoll li, jekk timrad bis-suffejra wara xi qatgħa, kont tikseb il-fejqan billi, jekk inti raġel,